

Mojca Stritar Kučuk, Univerza v Ljubljani, Slowenien

Google Translate – prijatelj ali sovražnik v očeh govorcev sorodnih slovanskih jezikov?

Abstract English

In recent years, the teachers of Slovene as a second language at university lectorates have noticed a significant increase in the use of machine translation (MT) among students. In the summer of 2021, I therefore conducted a survey on the use of MT among foreign students at the University of Ljubljana who learn Slovene. The 104 valid responses showed that international students find MT – almost exclusively Google Translate – very helpful. Although the vast majority of respondents speak one of the South Slavic languages as their first language, they often use MT via English; they use it mainly when preparing written university assignments and when studying literature, less often during lectures and most rarely in written exams. They translate single words and phrases more frequently than longer sections or whole texts and point out problems such as poor translation of colloquial expressions and the need for post-editing of machine translations. Due to MT, they believe they get around more easily in the Slovene environment, learn Slovene faster and use it more correctly, but they do not agree that MT enables them to communicate better in Slovene. Thus, despite the increasing quality of MT, learning the language of the environment in which one is studying is still essential.

Keywords: machine translation, language learning, Slovene as a second language, questionnaire

Abstract Slovene

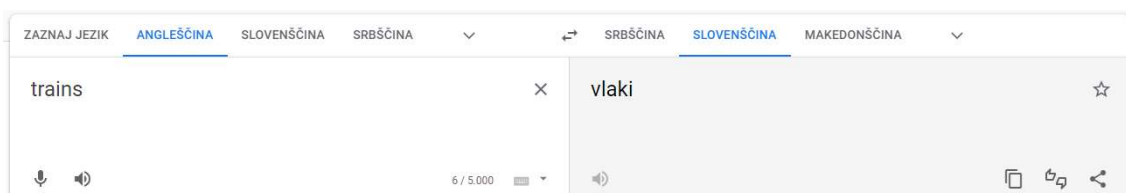
Na lektoratih slovenščine kot drugega jezika v zadnjih letih opažamo velik porast uporabe strojnih prevajalnikov. Zato sem ob začetku poletja 2021 med tujimi študenti Univerze v Ljubljani, ki se na lektoratu učijo slovenščino, izvedla anketo o tem, kako pogosto uporabljajo strojne prevajalnike, v katerih kontekstih in kako so z njimi zadovoljni. Iz 104 veljavnih odgovorov se je pokazalo, da so tujim študentom strojni prevajalniki – uporabljajo skoraj izključno *Google Translate* – v veliko pomoč. Čeprav velika večina anketirancev kot prvi jezik govori enega od južnoslovanskih jezikov, pogosto strojno prevajajo prek angleščine. Prevajalnik uporabljajo predvsem pri pripravi pisnih nalog za fakulteto in pri študiju literature, redkeje med samimi predavanji, najredkeje pa na pisnih izpitih. Strojno večkrat prevajajo posamezne besede in besedne zveze, redkeje pa daljše dele besedil ali celotna besedila. Anketiranci ocenjujejo, da strojni prevajalniki bolje prevajajo posamezne besede kot večje dele besedil, in opozarjajo na težave, kot je slabo prevajanje pogovornih izrazov, ter na nujnost naknadnega pregleda strojnih prevodov. Menijo, da se zaradi prevajalnikov bolje znajdejo v slovenskem okolju, hitreje učijo slovensko in slovenščino uporabljajo bolj pravilno, manj pa se strinjajo s tem, da v slovenščini lažje komunicirajo. To potrjuje, da kljub vedno kakovostnejšim strojnim prevodom učenje jezika okolja, v katerem študirajo, še vedno ostaja nujno.

Ključne besede: strojno prevajanje, učenje jezika, slovenščina kot drugi jezik, anketa

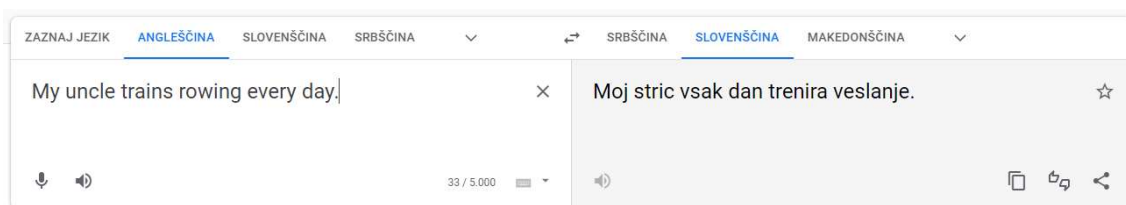

1. Uvod

Moj stric vsak dan vlaki veslanje. Ta izjava iz domače naloge, ki jo je na lektoratu slovenščine napisal študent,¹ je na prvi pogled nesmiselna. Razumljiva pa postane, če predvidevamo, da si je študent pomagal s strojnimi prevajalniki. Vanj je vpisal angleški glagol *trains*, kar je prevajalnik prevedel v slovenščino kot množinsko obliko samostalnika *vlak*, torej *vlaki* (Slika 1). Če bi študent v prevajalnik vpisal celotno izjavo v angleščini, bi dobil ustrezen prevod *Moj stric vsak dan trenira veslanje* (Slika 2).

Slika 1: Prevod angleškega glagola *trains* v prevajalniku *Google Translate*.

Slika 2: Prevod celotne izjave v prevajalniku *Google Translate*.

Opisana dvoumnost je težava, s katero se od začetka srečujejo strojni prevajalniki (prim. Krek, 2012, str. 24). Strojni prevodi v začetnih fazah razvoja še zdaleč niso bili zelo obetavni, temveč bolj osnutki, ki so omogočali prenos približnega pomena v drug jezik (prim. Kuntarič idr., 2017, str. 18) in nemalokrat spodbujali nastanek zabavnih anekdot. V zadnjem desetletju pa se je to spremenilo. Kot brezplačna spletna storitev, ki daje takojšnje rezultate, so se strojni prevajalniki začeli hitro širiti med uporabniki. Leta 2006 je na trg vstopil še prevajalnik *Google Translate*, ki ga je v prvih desetih letih delovanja uporabilo že 500 milijonov ljudi (Turovsky, 2016). Njegovo bliskovito širjenje je razvidno tudi iz nabora jezikov, ki jih pokriva. Sprva je deloval samo za nekatere večje jezike, kot so ruščina, kitajščina in arabščina, leta 2022 pa lahko izbiramo med več kot sto jeziki.²

Dolgo se je zdelo, da strojno prevajanje ne predstavlja resnega dejavnika pri poučevanju tujih jezikov. Če so ga učeči se uporabljali, so bili rezultati polni nerazumljivih napak, kakršna je prikazana v uvodu. Toda strojno prevajanje se je v zadnjih letih bistveno izboljšalo (Ducar & Schocket, 2018, str. 780–81). Za razliko od večine starejših prevajalnikov, ki so delovali na osnovi pravil (Krek, 2012, str. 24), so *Google Translate* in sorodni sistemi statistični strojni prevajalniki, katerih delovanje »temelji na analizi večje količine vzporednih besedil, iz katerih se izračunavajo verjetnosti prevajalne ustreznosti za posamezne jezikovne možnosti« (Kuntarič idr., 2017, str. 2), in je neodvisno od jezika (Vičič, 2010, str. 48). Tak sistem za delovanje zahteva velike količine

¹ Zaradi ekonomičnosti v prispevku uporabljam moško obliko kot slovnično nevtrarno.

² Spomladi 2022 je bilo v sistem vključenih 109 jezikov, <https://translate.google.com/about/?hl=sl> (dostop 23. 3. 2022).

poravnanih besedil in veliko računalniške moči (Vičič, 2010, str. 48), zato pa manj človeškega napora in zmore upoštevati tudi jezikovne posebnosti, npr. idiomatske izraze (Krek, 2012, str. 24).

Da so statistični strojni prevajalniki uspešnejši od prevajalnikov na osnovi pravil, je očitno tudi iz pedagoškega vsakdana. Učitelji slovenščine kot tujega jezika namreč od študentov redno dobivamo pisne naloge, napisane v bistveno boljši slovenščini, kot jo njihovi tvorci pokažejo pri samem pouku: brez običajno najpogostejših oblikoslovnih ali leksikalnih napak, z ustrezno uporabljenimi skloni, vejicami in tudi zahtevnejšimi skladenjskimi strukturami, ki jih na lektoratu še nismo obravnavali. Razlog za to verjetno ni nenavadno neskladje med tem, kaj študenti zmorejo za domačim računalnikom in kaj v predavalnici, pač pa uporaba strojnih prevajalnikov. Po domače povedano torej marsikateri študent besedilo napiše v jeziku, ki mu je bolj domač, in ga v slovenščino prevede s prevajalnikom. Njihova uporaba se je še posebej povečala s pomladjo leta 2020, ko se je študijski proces zaradi epidemije covid-19 preselil v različne oblike izvedbe na daljavo. Podobno potrjujejo tudi izkušnje iz tujine (prim. Bin Dahmash, 2020, str. 234).

Toda kaj to pomeni za poučevanje tujih jezikov, v tem primeru slovenščine? V našem prostoru je bilo precej napisanega na temo jezikovnotehnoloških vidikov strojnega prevajanja (prim. Arčan, 2018, Škerl, 2016, Maučec idr., 2006), njegov vpliv na poučevanje jezikov pa še ni bil obravnavan. Raziskave iz tujine (prim. Ducar & Schocket, 2018, str. 779; Case, 2015, str. 10) in moje lastne izkušnje kažejo, da učitelji na strojno prevajanje gledajo v najboljšem primeru s precejšnjimi dvomi, še raje pa z odkritim nasprotovanjem, razširjenost med študenti pa potrjuje, da je strojno prevajanje postalo pomemben element pri poučevanju, ki ga ne moremo več izključiti. Zato sem se odločila, da bom izvedla daljšo raziskavo o uporabi strojnih prevajalnikov pri učenju slovenščine kot tujega jezika, sestavljeno iz različnih korakov in metod. Eden od njenih delov je anketa, izvedena med študenti, ki se učijo slovenščino kot jezik okolja. V tem prispevku se bom torej omejila na to, kako na strojno prevajanje gledajo učeči se.

2. Anketa

Ob začetku poletja 2021 sem med študenti izvedla spletno anketo o tem, katere strojne prevajalnike uporabljajo, kako pogosto in kakšna so njihova stališča o vplivu prevajalnikov na njihovo učenje slovenščine. Ali jih dojemajo kot pomoč ali kot oviro na poti do boljše jezikovne zmožnosti?

Anketirala sem redno vpisane mednarodne študente Univerze v Ljubljani, ki v prvem letu svojega študija obiskujejo dva semestra lektorata slovenščine kot drugega jezika v okviru modula *Leto plus*.³ V študijskem letu 2020/2021 je pouk na lektoratih zaradi epidemioloških razmer potekal na daljavo, prek videokonferenc v okolju Zoom in spletnih učilnic v okolju Moodle. Študenti so bili k reševanju ankete v elektronski obliki povabljeni v zadnjih tednih lektorata, zadnji študent pa je nanjo odgovoril slaba dva meseca po zaključku študijskega procesa. Vprašanja v anketi so bila pretežno zaprtega tipa in sem jih analizirala kvantitativno, nekaj vprašanj odprtega tipa pa je zahtevalo kvalitativni pristop.

³ Prim. <<https://www.uni-lj.si/studij/leto-plus/>> (dostop 9. 3. 2022).

2.1 Vzorec

Anketo je začelo reševati 223 študentov, do konca pa so nanjo odgovorili 104 študenti.⁴ To pomeni, da jo je rešilo 50,2% vseh študentov, ki so ob zaključku drugega lektorata opravljali izpit (Filozofska fakulteta UL, 2021). Kratek pregled njihovih študijskih področij pokaže, da študenti naravoslovja in tehnike (52% vprašanih) prevladujejo pred študenti družboslovja (37%), jezikoslovja (7%), medicine (3%) in umetnosti (1%).⁵

84% vprašanih študira v slovenščini, 9% v angleščini. Ob začetku sodelovanja v modulu *Leto plus* je bilo med študenti po njihovi samooceni v slovenščini 72% začetnikov, 22% nadaljevalcev in 5% izpopolnjevalcev. Največ je govorcev osrednjejužnoslovanskih jezikov (srbščina 49 %, bosanščina 14%, črnogorščina 4%, hrvaščina 2%)⁶ in makedonščine (22%), 4% je govorcev ruščine, s po enim odstotkom pa so vprašani izbrali še ukrajinščino, italijanščino, španščino ter kombinacijo ukrajinščine in ruščine.

Po pričakovanjih skoraj vsi vprašani (94%) poleg svojega prvega jezika in slovenščine znajo angleško. 51% vprašanih zna vsaj enega od osrednjejužnoslovanskih jezikov, 39% jih zna nemško, 13% francosko, 12% makedonsko, 10% italijansko, 8% rusko, 7% turško in 6% špansko. Med ostalimi odgovori so se po enkrat pojavile japonsščina, madžarščina in nizozemščina.

3. Rezultati ankete

3.1. Raba strojnih prevajalnikov

3.1.1. Google Translate in drugi prevajalniki

Podobno kot v predhodnih tujih raziskavah (prim. Ata & Debreli, 2021, str. 110; Clifford idr., 2013, str. 111) tudi za moje anketirance »strojni prevajalnik« skoraj enoznačno pomeni *Google Translate*. Da ga uporabljajo, je namreč izbralo 95% vprašanih.⁷ Slovenskega strojnega prevajalnika Presis ni izbral nobeden od anketiranih. 18% vprašanih se je odločilo za »drugo«, vendar je med njimi le eden navedel dejanski prevajalnik *Yandex Translate*,⁸ ostali pa so navajali druge jezikovne vire in ne prevajalnikov.⁹

V času anketiranja je *Google Translate* za slovenščino ponujal več funkcionalnosti. Prevajalnik na spletu je omogočal prevod iz okenca, v katerega uporabnik prilepi besedilo, prevod celotne spletne strani in prevod celotne datoteke. Aplikacija na pametnem telefonu pa je omogočala tudi prevod besedila na fotografiji, prevod zvočnega posnetka in prevod na roko napisanega

⁴ V pričujoči analizi so seveda upoštevani samo odgovori tistih, ki so anketo rešili do konca.

⁵ Pod naravoslovje in tehniko sem uvrstila npr. računalništvo, strojništvo, gradbeništvo, promet, pomorstvo, biotehnologijo, pod družboslovje npr. ekonomijo, komunikologijo, upravo, pedagogiko, pod medicino pa medicino, farmacijo in šport. Pod jezikoslovje sem uvrstila različne jezike, pod umetnost pa slikarstvo in glasbo.

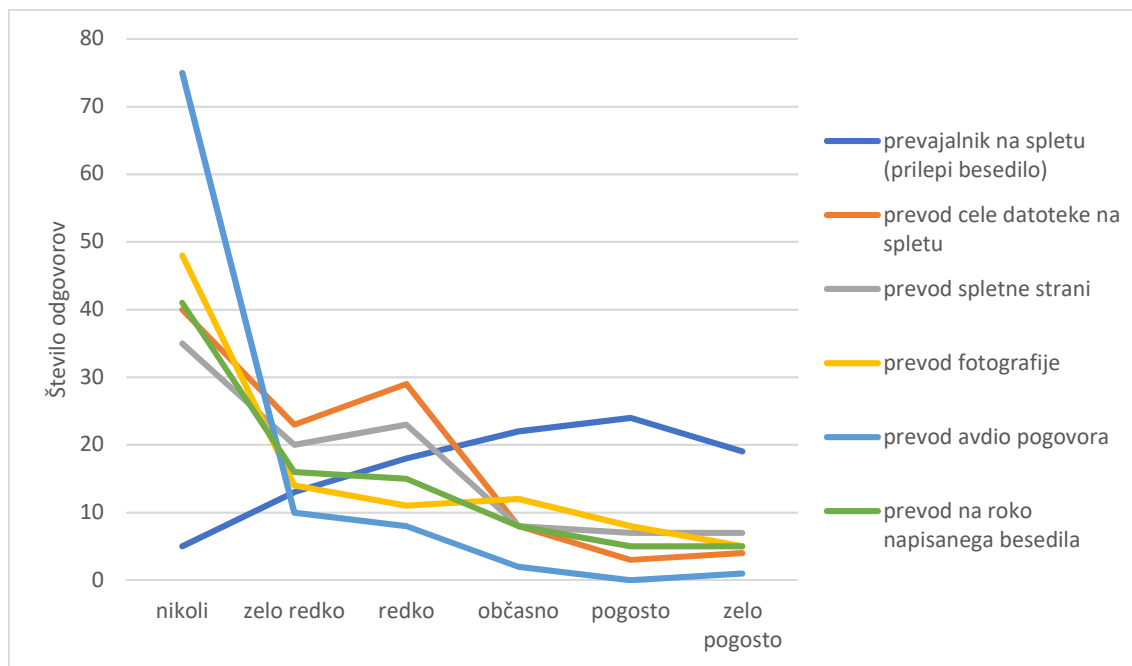
⁶ Zaradi ekonomičnosti v nadaljevanju za te jezike uporabljam kratico BČHS.

⁷ To seveda ne pomeni, da prav vsi tuji študenti uporabljajo *Google Translate*. Možno je, da tisti, ki ga ne uporabljajo, na anketo niso odgovarjali, ker se jim ni zdela relevantna.

⁸ Prim. <https://translate.yandex.com/>.

⁹ V glavnem so navajali različne slovarske vire, npr. Pons, Glosbe, Fran in Termania.

besedila. Anketiranci so za vsako od teh funkcionalnosti lahko izbrali pogostnost uporabe (od »nikoli« do »zelo pogosto«). Izrazito najpogosteje so izbrali spletni prevajalnik, v katerega prilepijo besedilo, ostale funkcionalnosti pa bistveno redkeje. Najredkeje so izbrali avdio posnetke (Grafikon 1). Ti odgovori so gotovo posledica sorodnosti med prvim jezikom anketirancev in slovenščino. V ciprski raziskavi turško govorečih študentov, ki se učijo angleško, jih prevod avdio dialoga namreč uporablja skoraj tretjina (Ata & Debrel, 2021, str. 110).

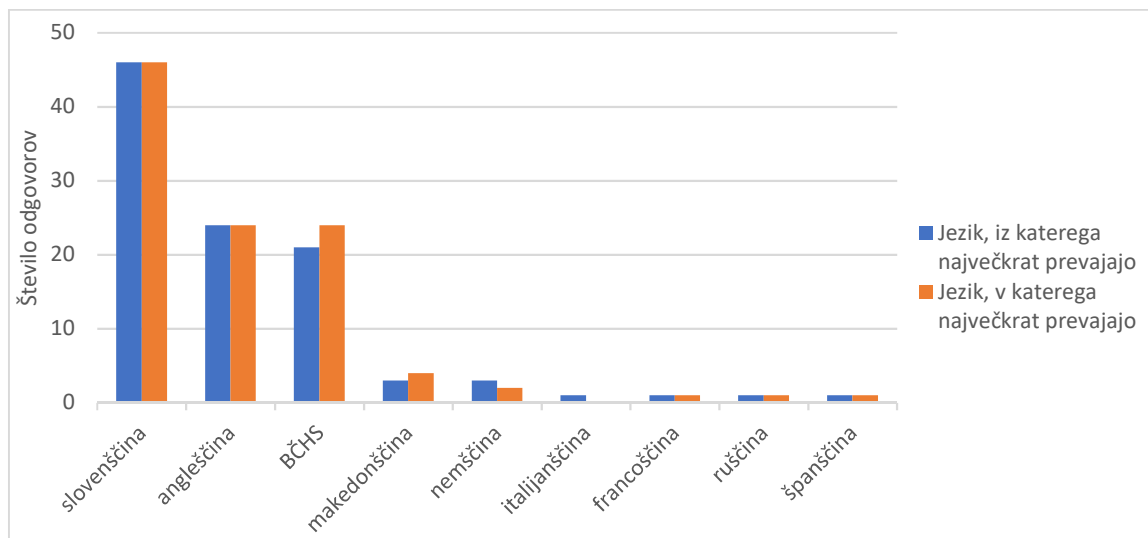

Grafikon 1: Pogostnost uporabe posameznih funkcionalnosti Googlovega prevajalnika

3.1.2. Jeziki, vključeni v strojno prevajanje

Pri strojnem prevajanju ni nepomembno, iz katerega jezika in v kateri jezik se prevaja. Strojni prevajalniki za večje jezike, kot je angleščina, so zaradi večjih tržišč bolj dodelani in uspešnejši (Kuntarič idr., 2017, str. 2), medtem ko strojni prevodi med manjšimi jeziki pogosto potekajo prek vmesnega jezika. Podrobnosti o delovanju Googlovega prevajalnika so sicer skrivnost (Poibeau, 2017, str. 227–228), špekulira pa se, da se besedilo iz izvornega jezika najprej prevede v angleščino in šele nato v slovenščino (Vičič, 2010, str. 49). S tem so očitno seznanjeni tudi uporabniki strojnega prevajanja. Po ugotovitvah moje ankete so namreč v strojno prevajanje največkrat vključeni trije jeziki: študentov prvi jezik, angleščina in slovenščina (Grafikon 2).¹⁰

¹⁰ Jezike, ki so dobili manj kot 10 odgovorov, v tem prispevku puščam ob strani. Predvidoma gre za jezike, s katerimi so v stiku študenti različnih filoloških smeri, oziroma prve jezike nekaterih anketirancev, ki pa jih je tako malo, da jih za to analizo lahko zanemarim.

Grafikon 2: Jeziki, iz katerih in v katere študenti največkrat prevajajo s strojnim prevajalnikom

Pomembna je tudi smer prevajanja. Delno gre pri tem za vprašanje jezikovne zmožnosti uporabnikov, delno pa tudi za vprašanje kakovosti prevajanja. Pred desetimi leti je bila uspešnost strojnega prevajanja iz slovenščine v angleščino ocenjena bolje kot v obratni smeri (Krek, 2012, str. 26), saj je bil jezikovni model za slovenščino »naučen na veliko manjši učni množici kot jezikovni model za angleščino« (Vičič, 2010, str. 51–52).

Že iz Grafikona 2 je razvidno, da anketirani študenti enako pogosto prevajajo iz slovenščine in vanjo. Tabela 1 pa prikazuje še posamezne jezikovne pare. Zanimivo je, da študenti v slovenščino prevajajo pogosteje iz angleščine kot iz BČHS, ko prevajajo iz slovenščine, pa se večkrat odločajo za prevod v BČHS kot v angleščino. Dobršen del anketirancev torej kot enega od jezikov v paru ne vključuje svojega prvega jezika, pač pa angleščino. Posebej je to izrazito pri makedonščini, ki je bila med odgovori izbrana bistveno redkeje, kot bi bila lahko glede na število njenih govorcev med anketiranci. Zakaj se raje kot za svoj jezik odločajo za angleščino, v anketi nisem spraševala. Morda je to povezano ravno s kakovostjo strojnih prevodov.

		Jezik, iz katerega se prevaja									
		slovenščina	BČHS	angleščina	francoščina	ruščina	nemščina	makedonščina	italijanščina	španščina	ni podatka
Jezik, v katerega se prevaja	slovenščina	6 ¹¹	16	19		1		3		1	1
	BČHS	20		2			3		1		
	angleščina	15	4	4							1
	francoščina				1						
	ruščina	2									
	nemščina		1				1				

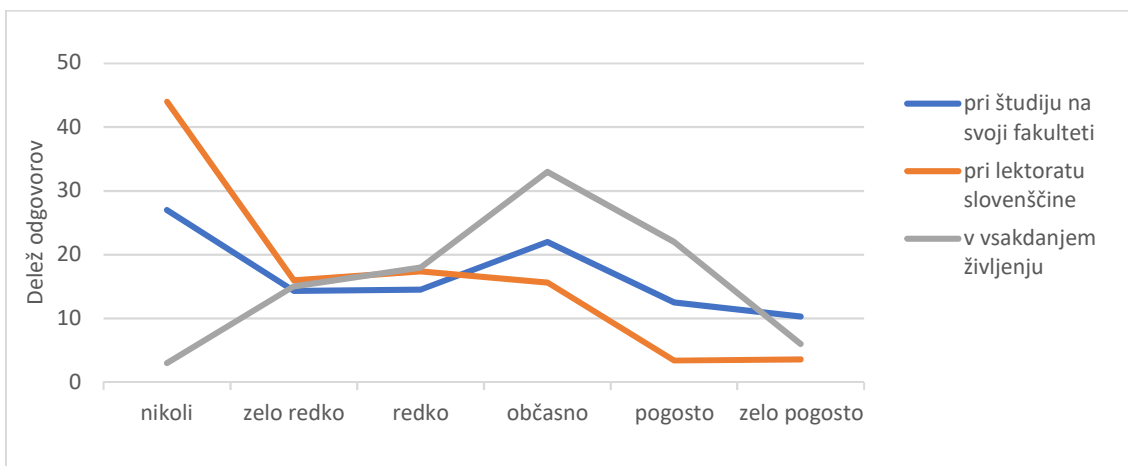
¹¹ Kaj točno je mišljeno s prevodom iz slovenščine v slovenščino ali iz angleščine v angleščino, iz odgovorov v anketi ni razvidno.

makedonščina	4										
--------------	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabela 1: Jeziki, iz katerih in v katere študenti prevajajo s strojnimi prevajalniki

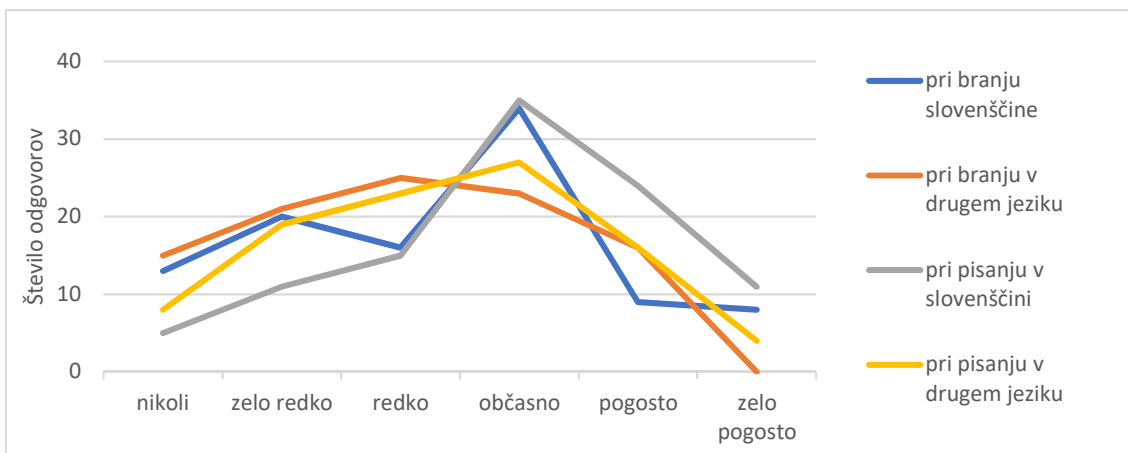
3.1.3. Strojno prevajanje pri študiju in v vsakdanjem življenju

Že v starejših raziskavah so ugotovili, da študenti strojno prevajanje uporabljajo precej redno (prim. Clifford idr., 2013, str. 110), te številke pa samo naraščajo; po novejši ciprski raziskavi naj bi strojno prevajalo 94% vprašanih (Ata & Debrel, 2021, str. 108). Tudi moji anketiranci strojno prevajanje seveda uporabljajo pogosto (Grafikon 3). Glede na odgovore ga največ uporabljajo v vsakdanjem življenju, čeprav tudi tu ne tako pogosto, da bi bili od njega življenjsko odvisni. Manj ga uporabljajo pri študiju na svoji študijski smeri, najmanj pa pri samem lektoratu slovenščine kot tujega jezika.

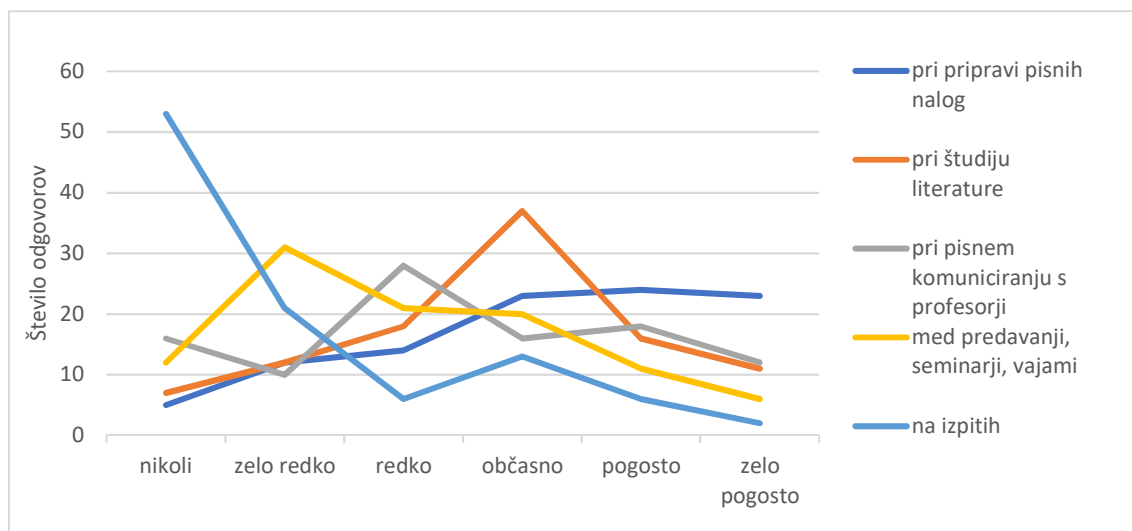
Grafikon 3: Pogostnost strojnega prevajanja pri študiju in v vsakdanjem življenju

Če pogledamo posamezne sporazumevalne dejavnosti, anketiranci strojno prevajanje večkrat uporabljajo pri pisanju v slovenščini kot pri branju (Grafikon 4), redkeje pa pri branju in pisanju v katerem drugem jeziku.

Grafikon 4: Pogostnost strojnega prevajanja glede na sporazumevalne dejavnosti in na jezik

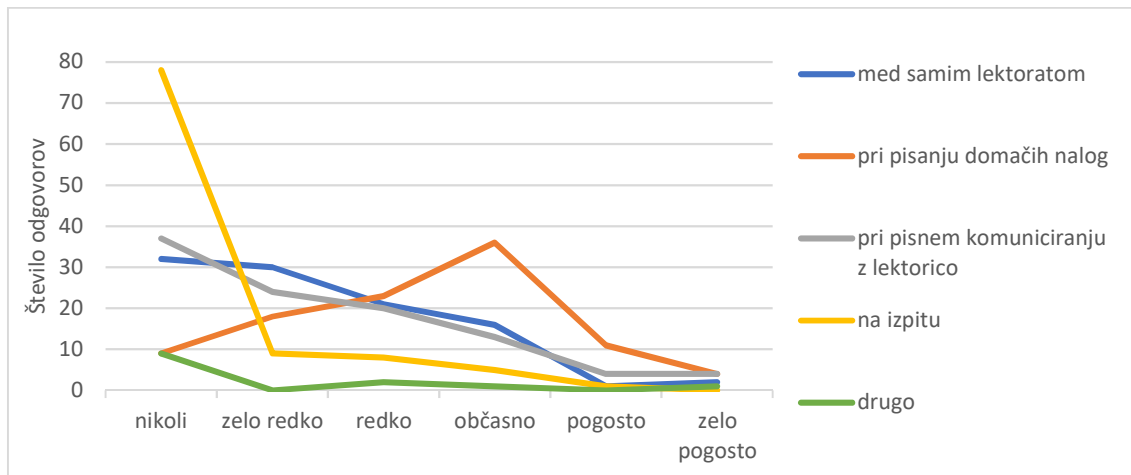
Pregled različnih študijskih dejavnosti pokaže, da raba strojnega prevajanja prednjači pri pripravi pisnih nalog (Grafikon 5) – torej gre verjetno za prevajanje v slovenščino. Sledi ji študij literature, pri katerem gre verjetno za prevod iz slovenščine. Redkeje uporabljajo prevajalnike pri pisnem komuniciranju s profesorji, še redkeje med predavanji, seminarji in vajami, najredkeje pa na izpitih. Te so študenti predvidoma opravljali v klasični obliki, z reševanjem na papir, ali na daljavo, prek spleta, a v bolj varovanem okolju, tako da jim je bila uporaba strojnih prevajalnikov v večini primerov celo fizično onemogočena.

Grafikon 5: Pogostnost strojnega prevajanja pri različnih študijskih dejavnostih

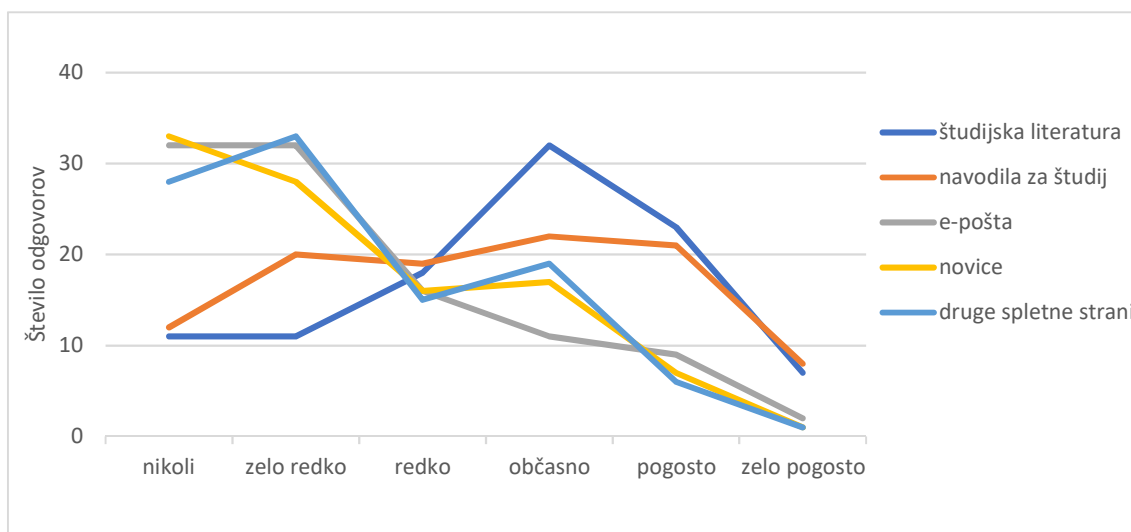
Če se osredotočimo še na lektorat slovenščine, študenti strojno prevajanje ravno tako najpogosteje uporabljajo pri pisanju domačih nalog (Grafikon 6), pri ostalih dejavnostih pa manj. Verjetno je tu nivo slovenščine, s katero se srečujejo, bolj prilagojen njihovi jezikovni zmožnosti (prim. Ata & Debreli, 2021, str. 111). Na izpitu iz slovenščine ga – vsaj tako ocenjujejo sami – uporabljajo še manj kot pri ostalih izpitih.¹²

¹² 78 študentov je odgovorilo, da ga na izpitu iz slovenščine ne uporabljajo nikoli, pri vprašanju o uporabi pri izpitih brez opredelitve predmeta pa jih je tako odgovorilo 53.

Grafikon 6: Pogostnost strojnega prevajanja pri lektoratu slovenščine

Med besedili, pri branju katerih si študenti pomagajo s strojnim prevajanjem, so na prvem mestu študijska literatura in navodila za študij (Grafikon 7), redkeje pa druge spletne strani, novice in e-pošta.

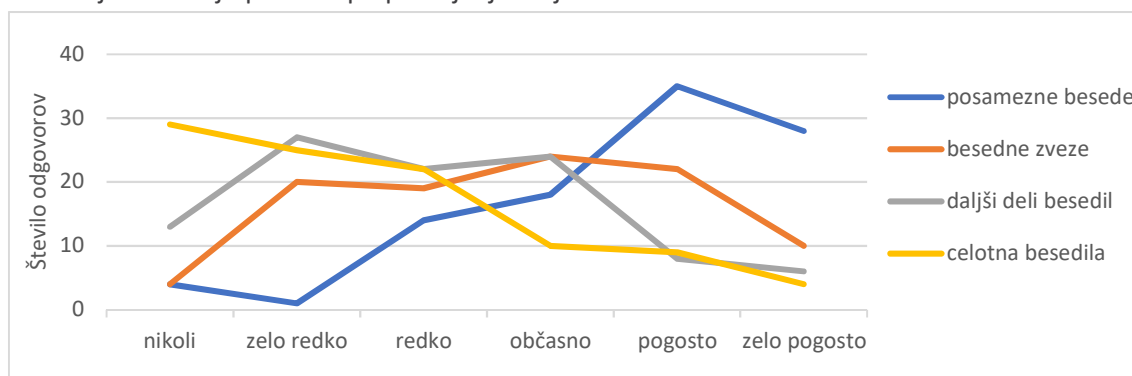

Grafikon 7: Pogostnost strojnega prevajanja različnih vrst besedil

Študij v Sloveniji vsekakor vpliva na to, da tuji študenti uporabljajo prevajalnike. Večina (54 %) jih ocenjuje, da odkar študirajo v jezikovnem okolju, ki jim je predvidoma bolj tuje kot okolje, v katerem so se šolali prej, uporabljajo strojne prevajalnike pogosteje kot prej. 27 % jih meni, da jih uporabljajo manj pogosto kot prej, 19 % pa enako pogosto. Prav tako se je 71 % študentov vsaj delno (ali pa povsem) strinjalo s trditvijo, da so strojne prevajalnike uporabljali v večji meri, ko so se šele začeli učiti slovensko – glede na organizacijo *Leta plus* lahko sklepamo, da je to pri večini respondentov vsaj pred dvema semestroma, pri marsikaterem pa še prej – kot v času odgovarjanja na anketo. To potrjuje nekoliko samoumevno pričakovanje, da so strojni prevajalniki pomembnejši na nižjih ravneh učenja jezika (prim. Clifford idr., 2013, str. 113).

3.1.4. Obseg strojnega prevajanja

Pred velikim razmahom strojnega prevajanja se je predvidevalo, da je uporabniku »v večini primerov dovolj, da približno razume smisel sporočila, popolna pravilnost in skladnost s slovnico pa mu nista tako pomembni« (Kuntarič idr., 2017, str. 2). Vendar to verjetno bolj drži za prevajanje celih besedil kot pa zgolj posameznih besed ali besednih zvez, od katerih bi pričakovali večjo točnost. Kot kažejo rezultati različnih raziskav, pa tudi podatki ponudnikov strojnega prevajanja, je točno to tisto, kar uporabniki največkrat strojno prevajajo: najpogosteje besede ali besedne zveze, redkeje odstavke, najmanj pogosto pa celotna besedila (prim. Gaspari & Hutchins, 2007; Clifford idr., 2013, str. 111; Ata & Debrel, 2021, str. 110). To potrjujejo tudi odgovori iz moje ankete (Grafikon 8). Glavni razlog, da anketiranci raje strojno prevajajo manjše jezikovne enote, je verjetno to, da so govorniki sorodnih jezikov, torej slovenščino precej dobro razumejo in nimajo potrebe po prevajanju daljših enot.

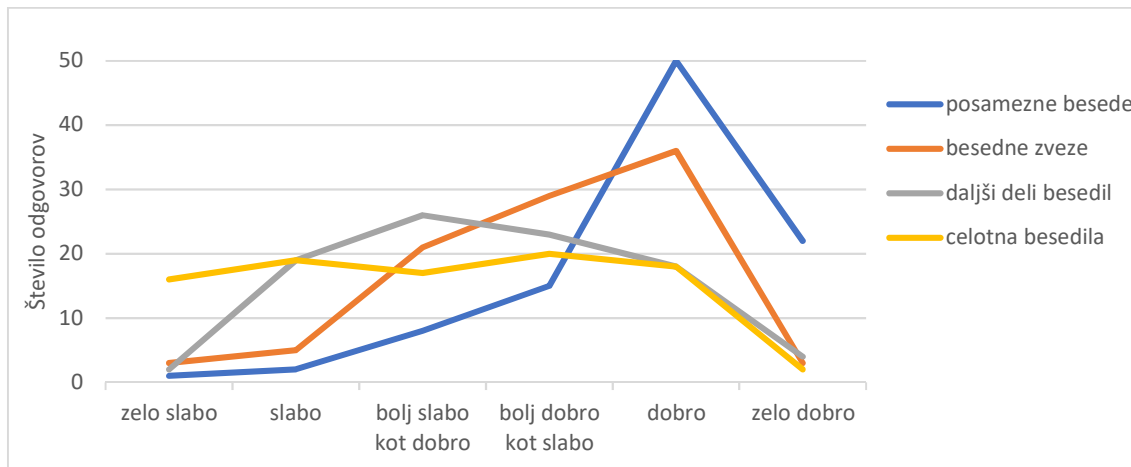
Grafikon 8: Pogostnost strojnega prevajanja različno velikih enot jezika

3.2. Zadovoljstvo s strojnim prevajanjem

Strojno prevajanje se od samih začetkov sooča s težavami. Te se z razvojem tehnologije spreminjajo, a težave z upoštevanjem registra, kulturnega in drugega konteksta ali konotacija ostajajo. V vseh izvedenih raziskavah so zato deleži tistih, ki so s strojnim prevajanjem nezadovoljni, precej visoki, npr. 87% vprašanih v raziskavi indonezijskih študentov japonščine (Agustine & Permatasari, 2021, str. 2560), po drugi strani pa ne glede na razmeroma nizko zadovoljstvo vsi uporabniki prevajalnice pogosto uporabljajo (prim. Ata & Debrel, 2021, str. 111). Podobna so stališča mojih anketirancev, ki jih lahko povzame naslednji komentar enega od njih: »Nezadovoljna sem, ko ne zna prevesti besede. Zadovoljna sem, ko mi pomaga prevajati neznane besede.«¹³

Govorniki sorodnih jezikov v moji raziskavi so glede na ocene z Googlovim prevajalnikom vendarle precej zadovoljni (Grafikon 9) – bolj s prevodi manjših enot jezika, pa čeprav bi pričakovali, da pri prevodih besed brez konteksta prihaja do več neustreznosti.

¹³ Vsi citati, pri katerih ne navajam vira, so odgovori iz ankete. Navedeni so v izvorni obliki, z izvirnimi napakami.

Grafikon 9: Ocena zadovoljstva s strojnimi prevodi različnih enot jezika

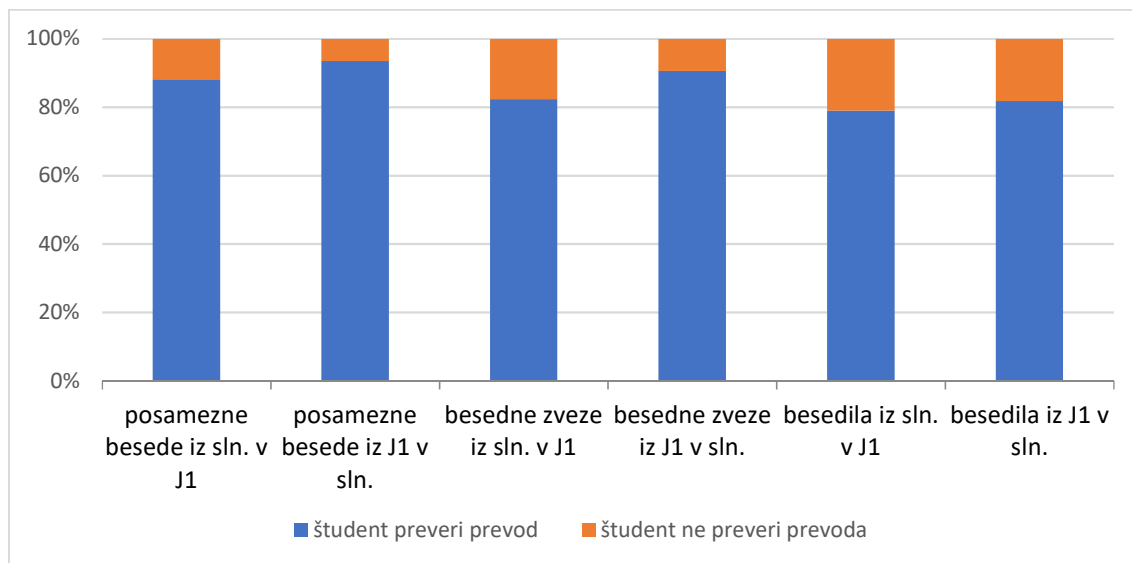
V komentarju so študentje lahko opisali konkretno izkušnjo (ne)zadovoljstva s strojnimi prevodom. Dobila sem 18 relevantnih komentarjev. V šestih so izrazili zadovoljstvo s strojnimi prevodi, v enajstih pa nezadovoljstvo, npr.: »prevodi pogosto niso tačni in nimajo smisla«. Ena študentka je izpostavila privzeto rabo moškega spola: »Ko sem prevodila besedila in strojni prevod je bil v moškem rodu.« Izpostavljen je bil pomen konteksta: »Nekatere besede imajo lahko drugačen prevod če ima ali manjka opisna beseda pred ali za tistom besedom, ki jo prevajam.« Za slabe strojne prevode so v komentarjih navedli razloge, npr. da »ima beseda več pomenov in prevajalec ne ve, kateri pomen uporabiti«, ali »da jim slovnica ni urejena«. En študent pa je kot razlog za težave pri prevajanju sklonov navedel prevajanje prek angleščine in omenil nezadovoljivo prevajanje slengovskih izrazov.

Razloge za navidezni paradoks med pogosto uporabo strojnega prevajanja in nezadovoljstvom z njim nekateri iščejo v hitrosti in enostavnosti uporabe. Pri študentih gre namreč za pripadnike milenijske generacije, ki je navajena na hiter dostop do informacij (Ata & Debreli, 2021, str. 119). Za zvišanje kakovosti prevedenih besedil zato večina raziskovalcev in učiteljev priporoča naknadni pregled strojnega prevoda.¹⁴ Tega se zavedajo tudi nekateri študenti:

Ponavadi sem nezadovoljna. Sreča je, da imam cimre, ki mi radi pomagajo s prevodom. Tako, da jaz naredim prevod s strojnimi prevajalcem in potem še sama preverim. Če se mi zdi, da nekaj ni v redu s prevodom, vprašam cimre.

Študenti prevode dejansko v glavnem preverjajo (Grafikon 10), in sicer nekoliko večkrat za manjše enote jezika kot za cela besedila, večkrat pa preverjajo prevod iz svojega jezika v slovenščino kot obratno.

¹⁴ Angl. *post-editing*.

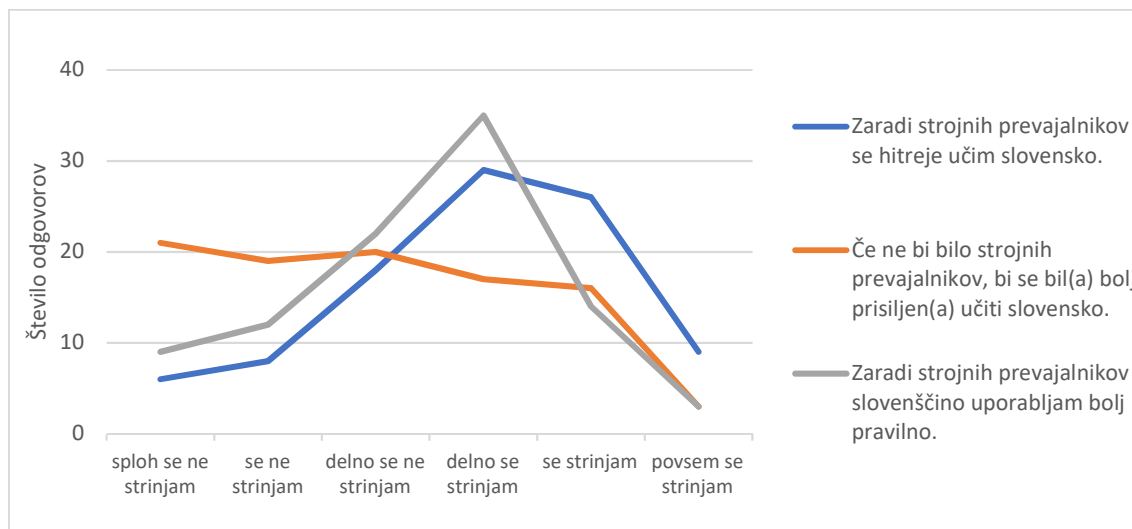

Grafikon 10: Ročno preverjanje strojnega prevoda

3.3. Strojno prevajanje in učenje jezika

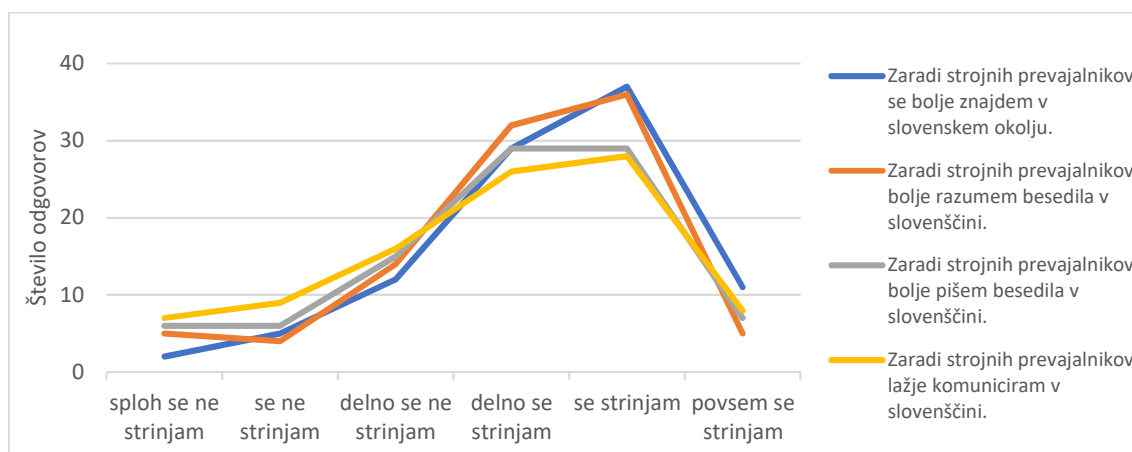
Ni dvoma, da strojno prevajanje vpliva na usvajanje jezika, ni pa še čisto jasno, ali dobro ali slabo. Po eni strani obstajajo strahovi, da se študenti polenijo, zato ga številni učitelji svojim študentom celo izrecno – čeprav verjetno ne pretirano uspešno – prepovedujejo. Po drugi strani pa naj bi strojno prevajanje povečalo jezikovno zmožnost in zmanjšalo število napak pri pisanju (Bailey & Rakushin Lee, 2020, str. 191–192). Stališča učečih so sicer precej enotna, saj jih v različnih raziskavah velika večina ocenjuje, da je zanje strojno prevajanje koristno pri učenju jezika, in sicer predvsem na področju besedišča (Clifford idr., 2013, str. 111; Enkin & Mejías-Bikandi, 2016, str. 144).

Sama sem študente o tem spraševala v obliki trditev, za katere so morali označiti, do katere mere se strinjajo z njimi. Respondenti so s 66% odgovorov na pozitivni strani lestvice podprli stališče, da se zaradi strojnih prevajalnikov hitreje učijo slovensko, in zavrnilo trditev, da bi se bili brez strojnih prevajalnikov prisiljeni bolj učiti slovensko (38% odgovorov na pozitivni strani lestvice, odgovor »sploh se ne strinjam« ima izrazito prednost pred »povsem se strinjam«). Bolj zadržani so pri trditvi, da zaradi strojnih prevajalnikov slovenščino uporabljajo bolj pravilno (55% odgovorov na pozitivni strani lestvice). Tu je center krivulje bolj na sredini (Grafikon 11).

Grafikon 11: Strinjanje s trditvami o hitrosti učenja slovenščine in strojnih prevajalnikih

Nekaj trditev pa je preverjalo, kakšen vpliv imajo strojni prevajalniki na jezikovno uspešnost študentov v slovenskem okolju (Grafikon 12). V rezultatih med temi trditvami ni večjih razlik, anketiranci se pretežno strinjajo z vsemi: zaradi strojnih prevajalnikov se bolje znajdejo v slovenskem okolju (80% odgovorov na pozitivni strani lestvice), bolje razumejo besedila (76%) in v slovenščini bolje pišejo (72%). Nekoliko manj izrazito je le strinjanje s trditvijo, da lažje komunicirajo (66% odgovorov na pozitivni strani lestvice). Očitno se torej študentom zdi, da strojni prevajalniki vendarle niso tako koristni pri uspešnejši komunikaciji v slovenščini kot pri nekaterih drugih vidikih jezikovne rabe, in ne nazadnje je prav komunikacija eden od ciljev organiziranega učenja slovenščine.

Grafikon 12: Strinjanje s trditvami o strojnih prevajalnikih in uspešnosti v slovensko govorečem okolju

4. Sklep

Strojnega prevajanja pri učenju tujih jezikov ne moremo ignorirati. Strojni prevajalniki so na voljo, zlahka dostopni in razmeroma učinkoviti, najpomembneje pa je, da jih učeči se kljub vsem omejitvam pogosto uporabljajo. Glede na osebne izkušnje lahko predvidevam, da jih uporabljajo

tudi učitelji, zato se borba proti uporabi prevajalnikov pri jezikovnem pouku zdi vnaprej obsojena na neuspeh. Bolj smiselno jih je torej vključiti v pouk. Nekateri jih priporočajo brez zadržkov (prim. Bin Dahmash, 2020, str. 238; Raad, 2020, str. 64), a nekaj previdnosti se ne zdi odveč. Njihovo rabo je treba osmišljati in usmerjati ter opozarjati na pomanjkljivosti – z besedami enega od anketirancev: »Mislim, da so strojni prevajalniki v redu, če jih oseba uporablja kot človek a ne kot robot. Jaz vedno preverjam prevod in jim ne zaupam do konca.« Hkrati pa moramo učitelji učečim se pokazati, zakaj je zanje koristno, da izboljšujejo svojo jezikovno zmožnost in delajo tudi brez prevajalnikov, ne pa, da samo opravljajo zadane naloge po liniji najmanjšega odpora. Poseben problem pri rabi strojnih prevajalnikov je akademska poštenost. Konsenza o tem, ali gre pri tem sploh za goljufanje ali ne, še ni. Podatki iz tujine kažejo, da so stališča učiteljev in učečih se pogosto na različnih bregovih (prim. Ducar & Schocket, 2018, str. 780; Zhu, 2020, str. 5; Ata & Debrelj, 2021, str. 112; Case, 2015, str. 9). Sama študentov o tem nisem spraševala, vendar je iz predstavljenih rezultatov očitno, da je uporaba strojnih prevajalnikov vsaj pri izpitih razmeroma redka. Drugače je seveda z etičnostjo uporabe pri pripravi seminarskih nalog ali domačih nalog na lektoratu slovenščine. To vprašanje bi terjalo načelni razmislek in posebno raziskavo.

Za bolj usmerjeno rabo strojnega prevajanja je treba študente seznanjati tudi z alternativnimi jezikovnimi viri in tehnologijami, s pomočjo katerih bi pridobivali kakovostnejše jezikovne podatke in hkrati bolj razvijali svojo jezikovno zmožnost v ciljnem jeziku: črkovalniki, spletni slovarji, jezikovni korpusi ipd. Na lektoratih v okviru modula *Leto plus* smo na tem področju precej aktivni, saj je pomemben del naših vsebin tudi jezikovnotehnološko usposabljanje študentov (prim. Stritar Kučuk, 2021, str. 113).

Literatura

- Agustine, I. & Permatasari, K. M. (2021). Students' Attitudes on the Use of Machine Translation in Japanese Language Class. *Al-Ishlah: Jurnal Pendidikan*, 13(3), 2557–2564.
- Arčan, M. (2018). A Comparison of Statistical and Neural Machine Translation for Slovene, Serbian and Croatian. V Fišer, D. & Pančur, A. (ur.), *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika, 20. september – 21. september 2018*, (str. 3–10). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ata, M. & Debrelj, E. (2021). Machine Translation in the Language Classroom: Turkish EFL Learners' and Instructors' Perceptions and Use. *IAFOR Journal of Education*, 9(4), 103–122.
- Bailey, D. & Rakushin Lee, A. (2020). Learning from experience in the midst of COVID-19: Benefits, challenges, and strategies in online teaching. *CALL-EJ*, 21(2), 178–198.
- Bin Dahmash, N. F. (2020). 'I Can't Live Without Google Translate': A Close Look at the Use of Google Translate App by Second Language Learners in Saudi Arabia. *Arab World English Journal*, 11(3), 226–240.
- Case, M. (2015). Machine Translation and the Disruption of Foreign Language Learning Activities. *eLearning Papers*, 45, 4–16.
- Clifford, J., Merschel, L. & Munné, J. (2013). Surveying the Landscape: What is the Role of Machine Translation in Language Learning?. *Revista d'innovació educativa*, 10, 108–121.
- Ducar, C. & Schocket, D. H. (2018). Machine translation and the L2 classroom: Pedagogical solutions for making peace with Google translate. *Foreign Language Annals*, 51, 779–795. <https://doi.org/10.1111/flan.12366>
- Enkin, E., Meijías-Bikandi, E., (2016). Using online translators in the second language classroom: Ideas for advanced-level Spanish. *LACLIL*, 9(1), 138–158.
- Filozofska fakulteta UL. (2021). *Poročilo o izvedbi Leta plus v študijskem letu 2020/21*. Pridobljeno 28. junija 2022 z https://www.uni-lj.si/mma/izvedba_leta_plus_202021/2021070813403870/

- Gaspari, F., Hutchins, J. (2007). Online and free! Ten years of online machine translation: origins, developments, current use and future prospects. V *Proceedings of Machine Translation Summit XI: Papers*.
- Krek, S. (2012). *Slovenski jezik v digitalni dobi – The Slovene Language in the Digital Age*. Springer. Pridobljeno 28. junija 2022 z <https://plus.si.cobiss.net/opac7/10.1007/978-3-642-30636-5>
- Kuntarič, S., Krek, S. & Robnik Šikonja, M. (2017). Primerjava običajnih in faktorskih modelov pri statističnem strojnem prevajanju iz angleščine v slovenščino z orodjem Moses. *Slovenščina 2.0*, 1, 1–26. <http://dx.doi.org/10.4312/slo2.0.2017.1.1-26>
- Maučec, S. M., Brest, J. & Kačič, Z. (2006). Slovenian to English Machine Translation using Corpora of Different Sizes and Morpho-syntactic Information. V Erjavec, T. & Žganec Gros, J. (ur.), *Zbornik 9. mednarodne multikonference Informacijska družba IS 2006* (str. 222–225). Institut Jožef Stefan.
- Poibeau, T. (2017). *Machine Translation*. The MIT Press. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.7551/mitpress/11043.001.0001>
- Popović, M. & Arčan, M. (2015). Identifying main obstacles for statistical machine translation of morphologically rich south slavic languages. V *18th Annual Conference of the European Association for Machine Translation (EAMT)*.
- Raad, B. (2020). The Role of Machine Translation in Language Learning. *International Journal of Academic Research* 7(4), 60–67.
- Somers, H. (2001). Three Perspectives on MT in the Classroom. V *MT Summit VIII Workshop on Teaching Machine Translation* (str. 25–29). Pridobljeno 28. junija 2022 z <https://aclanthology.org/2001.mtsummit-teach.8/>
- Stritar Kučuk, M. (2021). Spletna orodja za slovenščino in tuji študenti Univerze v Ljubljani. *Slovenščina 2.0*, 9(2), 100–125.
- Škerl, J. (2016). Razdvoumljanje besednega pomena pri strojnih prevajalnikih Amebis Presis, Google Translate in MT@EC. V Erjavec, T. & Žganec Gros, J. (ur.), *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika, 29. september - 1. oktober 2016*, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani (str. 245–249). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Turovsky, Barak (2016). *Ten years of Google Translate*. Pridobljeno 28. junija z <https://blog.google/products/translate/ten-years-of-google-translate/>
- Vičič, J. (2010). Strojno prevajanje in slovenščina. V Erjavec, T. & Žganec Gros, J. (ur.), *Zbornik Sedme konference Jezikovne tehnologije, zvezek C* (str. 47–52). Institut Jožef Stefan.
- Zhu, X. (2020). Machine Translation in Foreign Language Learning Classroom: Learners' Indiscriminate Use or Instructors' Discriminate Stance. *English Linguistics Research*, 9(4), 1–5.